

1.

Η ΤΡΙΠΛΗ ΞΕΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Η γερμανική Κατοχή

Η Ελλάδα έπειτα κι από την κατάληψη της Κρήτης ήταν μια πλήρως κατεχόμενη χώρα από τρεις στρατούς Κατοχής. Ωστόσο, με βάση τη συνθηκολόγηση του Τσολάκογλου θα συνέχιζε να υπάρχει μια ελληνική κυβέρνηση, η οποία θα είχε περιορισμένες δικαιοδοσίες και δυνατότητες. Διατηρήθηκαν όλα τα υπουργεία, εκτός από το υπουργείο Εξωτερικών, και η λοιπή διοικητική δομή με νομαρχίες, δήμους και κοινότητες. Επίσης διατηρήθηκε η χωροφυλακή και η αστυνομία.¹ Οι Γερμανοί επέλεξαν να αναθέσουν στον συνθηκολογήσαντα στρατηγό Τσολάκογλου την πρωθυπουργία της κυβέρνησης της χώρας, ο οποίος, όμως, ορκίστηκε από έναν απλό ιερέα, γιατί ο αρχιεπίσκοπος Χρύσανθος αρνήθηκε να τελέσει την ορκωμοσία.

Στην κυβέρνηση του Τσολάκογλου συμμετείχαν κυρίως στρατιωτικοί και ελάχιστοι πολίτες. Οι κυριότεροι υπουργοί ήταν: Παν. Δεμέστιχας (αντιστράτηγος) των Εσωτερικών, Πλάτων Χατζημιχάλης Εθνικής Οικονομίας, Σωτ. Γκοτζαμάνης Οικονομικών, Αντ. Λιβιεράτος Δικαιοσύνης και προσωρινά Αγορανομίας, Γεώργιος Μπάκος (υποστράτηγος) Εθνικής Αμύνης² Χ. Κατσιμήτρος (υποστράτηγος) Εργασίας και προσωρινά Γεωργίας, Σωτ. Μουτούσης* (συνταγματάρχης) Σιδηροδρόμων και Αυτοκινήτων και προσωρινά Συγκοινωνίας, Κων. Λογοθετόπουλος Προνοίας και προσωρινά Παιδείας, Ι. Παπαδόπουλος (πλοίαρχος) Εμπορικής Ναυτιλίας, Υφυπουργοί: Νικ. Μάρκου (υποστράτηγος) Δημοσίας Ασφαλείας, Α. Ρουσσόπουλος Εργασίας. Ο ιατρός Γκοτζαμάνης ήταν ιταλοσπουδασμένος και είχε καλές σχέσεις με τους Ιταλούς. Δεν υπήρχε βέβαια υπουργός Εξωτερικών δεδομένου ότι ως κατεχόμενη χώρα η Ελλάδα δεν μπορούσε να ασκεί εξωτερική πολιτική.

Πληρεξούσιος (πολιτικός διοικητής) της Γερμανίας στην Ελλάδα ορίστηκε ο διπλωμάτης Άλτενμπουργκ και της Ιταλίας ο Γκίτζι. Την ουσιαστικά ανώτατη στρατιωτική αρχή στην Ελλάδα ασκούσε ο Αυστριακός υποστράτηγος Λέερ.

¹ Είναι περίεργο, αλλά ανέκαθεν στην Αθήνα και στην Πάτρα υπήρχε η αστυνομία, ενώ στην υπόλοιπη χώρα η χωροφυλακή. Οι αστυνομικοί είχαν καλύτερη μόρφωση.

² Ο Μπάκος ως υπουργός ενήργησε και με τη συνεργασία του Γεν. Αρχιάτρου Ι. Κυριακού ιδρύθηκε το νοσοκομείο ΝΙΜΤΣ (Νοσηλευτικό Ίδρυμα Μετοχικού Ταμείου Στρατού).

Οι Γερμανοί ένωσαν ανακούφιση από τη λύση να υπάρχει ελληνική κατοχική κυβέρνηση, γιατί δεν θα χρειαζόταν μεγάλος στρατός κατοχής στη χώρα. Όμως, από τις πρώτες μέρες της νέας κυβέρνησης φάνηκε ότι τα προβλήματα ήταν πολλά. Η χώρα ήταν κατεστραμμένη από τους βομβαρδισμούς. Δεν υπήρχαν δρόμοι σε λογική κατάσταση, ούτε ασφαλείς τρόποι κυκλοφορίας. Οι Έλληνες στρατιώτες που επέστρεψαν στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη κυκλοφορούσαν με τα ράκη των στρατιωτικών στολών τους, οπότε ο αρχιεπίσκοπος Χρυσάνθος ζήτησε «όποιος έχει δυο χιτώνες να δίδει τον έναν». Προσκάλεσε τους κατοίκους να δίδουν στην εκκλησία ρουχισμό για να ντυθούν τα παλικάρια που είχαν επιστρέψει από το μέτωπο, «νικημένοι νικητές».

Οι Γερμανοί αξιωματικοί εγκαταστάθηκαν με επίταξη σε ωραίες μονοκατοικίες εκδιώκοντας τους ιδιοκτήτες τους ή περιορίζοντάς τους στα χειρότερα δωμάτια. Οι γερμανικές αρχές χωρίς καθυστέρηση έπεσαν σαν αρπακτικά θηρία στις πλουτοπαραγωγικές πηγές της χώρας. Κατάσχεσαν όλα τα τρόφιμα που υπήρχαν σε αποθήκες και ιδίως τα λάδια της Κρήτης και της Μυτιλήνης. Συγκέντρωσαν όλα τα αποθέματα σταφίδων και σύκων για τη διατροφή των κατοχικών στρατευμάτων. Στους Έλληνες άφησαν μόνο τις σαρδέλες σε κονσέρβες, οι οποίες φυσικά γρήγορα εξαντλήθηκαν. Επίσης άρπαξαν και ιδιοποιήθηκαν όλα τα αποθηκευμένα καπνά. Τα επόμενα χρόνια οι αρχές Κατοχής κατακρατούσαν από διάφορα αγροτικά προϊόντα ποσοστό 10-35% της παραγωγής.

Οι Γερμανοί καθόρισαν αυθαιρέτως την ισοτιμία του γερμανικού μάρκου με τη δραχμή σε 1 προς 60 και τύπωναν μάρκα που τα μοίραζαν στον στρατό τους. Οι Γερμανοί στρατιωτικοί με ελάχιστα μάρκα άδειάζαν τα ελληνικά μαγαζιά. Η γερμανική εταιρεία «Κρουπ» που κατασκεύαζε όπλα επέτυχε να έχει την εκμετάλλευση όλων των ορυχείων μεταλλευμάτων (χρωμίου, βωξίτη, μαγγανίου, νικελίου). Τα μηχανήματα παραγωγής πυρομαχικών του Μποδοσάκη μεταφέρθηκαν στη Γερμανία. Η Telefunken απέκτησε το μονοπώλιο στη ραδιοφωνία και στην τηλεγραφία, η Hansa Leichtmetall την εκμετάλλευση υδάτινων πόρων, η Lufthansa των αεροπορικών συγκοινωνιών, η Südostropa το μονοπώλιο παραγωγής μεταξιού.

Οι Ιταλοί αιφνιδιάστηκαν από την ταχύτητα και την αποτελεσματικότητα των Γερμανών και μόλις που πρόλαβαν να αρπάξουν λίγα πράγματα και αυτοί. Πολλές άλλες ελληνικές βιομηχανίες λειτουργούσαν στη διάρκεια της ξενικής Κατοχής προς όφελος της γερμανικής πολεμικής μηχανής, άμεσα ή έμμεσα. Αυτό ήταν αναγκαίο κακό γιατί, αν όλες αυτές οι βιομηχανίες έκλειναν, θα έχαναν τη δουλειά τους 300.000 εργάτες.

Η Ελλάδα τέθηκε από τους Άγγλους σε ναυτικό αποκλεισμό για να μην εφοδιάζονται εύκολα οι Γερμανοί, ενώ οι δυνάμεις Κατοχής καρπώνονταν μεγάλη αναλογία της αγροτικής παραγωγής (ιδίως οι Βούλγαροι), με αποτέλεσμα να επικρατήσει σιτοδεία και πείνα. Στη βουλγαρική ζώνη η οποία περιελάμβανε μόνο το 11% του πληθυσμού και το 15% του εδάφους, παραγόταν το 40% της παραγωγής σιταριού, το 60% της παραγωγής σίκαλης, το 60% των αυγών, το 50% των οσπρίων και το 80% του βουτύρου. Τα σύνορα που δημιουργήθηκαν μεταξύ τριών περιοχών που έλεγχαν οι δυνάμεις των στρατών Κατοχής, τα διαφορετικά νομίματα και οι κακές συνθήκες συγκοινωνιών δυσκόλευαν και επιβράδυναν τη μεταφορά σιτηρών από τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία προς την Αθήνα. Εξάλλου, επισήμως απαγορευόταν η μεταφορά τροφίμων από τη μια περιοχή στην άλλη. Ειδικά οι Βούλγαροι δεν επέτρεπαν να μετακινηθούν τρόφιμα έξω από την περιοχή της οποίας είχαν τον έλεγχο. Οι μεταφορές διά θαλάσσης ήταν προβληματικές λόγω του ναυτικού αποκλεισμού από τον πολεμικό στόλο των Βρετανών. Για παράδειγμα, στο Αίγιο σάπιζαν οι σταφίδες και στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου περίσσευε το λάδι, ενώ στην Αθήνα πέθαινε κόσμος από ασιτία. Η μέση κατανάλωση θερμίδων σε εργάτες έφτασε να είναι μόνο 875 Kcal το 24ωρο, και με αυτό το σύνολο θερμίδων οι άνθρωποι έχαναν 4-5 κιλά κάθε μήνα. Πολλοί Έλληνες πέθαναν από ασιτία ιδίως στην Αθήνα τον χειμώνα του 1942. Ένα πλοίο με όνομα «Κούρτουλου» το οποίο μετέφερε μερικές φορές σιτηρά από την Τουρκία υπό την αιγίδα του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού τελικά βυθίστηκε, μάλλον από τους Βρετανούς (έκανε συνολικά πέντε μεταφορές σιτηρών) και η μικρή αυτή βοήθεια έπαυσε. Τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 1942 λήφθηκαν δυο σωστές αποφάσεις. Η πρώτη ήταν να εξαιρεθεί του ναυτικού αποκλεισμού η Ελλάδα (καθυστερημένη απόφαση του βρετανικού Κοινοβουλίου) και η δεύτερη να ενεργοποιηθεί για τη βοήθεια σε τρόφιμα ο σουηδικός Ερυθρός Σταυρός. Το πρώτο φορτίο έφτασε στην Ελλάδα από τον Καναδά τον Αύγουστο του 1942. Η κατάσταση όμως άργησε να βελτιωθεί. Από την ασιτία και υπολευκωματιναιμία οι πεινώντες είχαν κοιλιές γεμάτες από ασκικτικό υγρό και πρησμένα πόδια. Όπως αναφέρει ο ποιητής Ελύτης στο ποίημα «Άξιον Εστί» «οι νέοι με τα πρησμένα πόδια που τους έλεγαν αλήτες». Άνθρωποι που περπατούσαν στον δρόμο ξαφνικά έπεφταν κάτω αναίσθητοι και σύντομα πέθαιναν. Ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός (ΔΕΣ) υπολόγισε τα θύματα του λιμού σε 250.000 άτομα. Περισσότεροι Έλληνες πέθαναν από την πείνα παρά από σφαίρες και βλήματα στον πόλεμο (βλ. Πίνακα 1.1).

Πίνακας 1.1: Δηλωθέντες θάνατοι στην Αθήνα, 1940-1945 (κατά μήνα και έτος)*

	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Ιανουάριος	690	807	3.096	971	856	916
Φεβρουάριος	547	650	2.802	765	861	1.192
Μάρτιος	727	733	2.738	766	721	926
Απρίλιος	572	683	1.899	592	713	789
Μάιος	644	708	1.467	538	722	814
Ιούνιος	606	753	1.316	601	819	694
Ιούλιος	635	716	1.417	790	912	722
Αύγουστος	544	729	1.143	543	962	686
Σεπτέμβριος	502	853	1.032	483	841	574
Οκτώβριος	536	1.089	1.259	630	772	633
Νοέμβριος	546	1.677	1.294	604	697	608
Δεκέμβριος	760	3.613	1.070	708	398	662
ΣΥΝΟΛΟ	7.309	13.011	20.533	7.991	9.274	9.216

* Χατζημιχαήλ Υπακοή. «Τα δημογραφικά της Αθήνας κατά την περίοδο 1940-1945». Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο 2000, σ. 38-40.

Με τη βοήθεια του ΔΕΣ η μέση ημερήσια λήψη θερμίδων ανέβηκε στις 1.300 Kcal οι οποίες, όμως, πάλι αποτελούν σύνολο θερμίδων που χορηγούνται για αδυνάτισμα. Αμερικανικοί παράγοντες δήλωσαν ότι ο ναυτικός αποκλεισμός που εφάρμοζαν οι Βρετανοί έπρεπε να διακοπεί τουλάχιστον τέσσερις μήνες νωρίτερα. Οι Γερμανοί και οι Ιταλοί συνεργάστηκαν πρόθυμα με τον ΔΕΣ στην προσπάθεια μεταφοράς σιτηρών και τροφίμων γενικά, γιατί ήταν προς το συμφέρον τους να αποφύγουν αναρχικές ή αντιστασιακές εκδηλώσεις που θα τις ενίσχυε το αίσθημα της πείνας. Διάφορες πατριωτικές οργανώσεις και η Εκκλησία της Ελλάδος διοργάνωναν συσσίτια και εράνους για να βοηθήσουν τους φτωχότερους, καθώς και τα παιδιά που παρακολουθούσαν τα κατηχητικά.³ Στη Θεσσαλονίκη ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός με υπεύθυνο τον Κωνσταντίνο Ζάννα, το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο, η Μητρόπολη Θεσσαλονίκης (μητροπολίτης Γεννάδιος) και η «Εθνική Οργάνωση Χριστιανικής Αλληλεγγύης» (ΕΟΧΑ) συνέδραμαν στην ίδρυση και λειτουργία λαϊκών συσσιτίων. Λειτουργήσαν μάλιστα ειδικά συσσίτια για τους πρόσφυγες.

Οι Γερμανοί λεηλάτησαν τον πλούτο της χώρας, καθώς και αρχαιολογικούς θησαυρούς. Το πρώτο διάστημα οι στρατιώτες τους είχαν

³ Πολύ ενδιαφέρουσα περιγραφή για τη «μικρή ιστορία» των συσσιτίων παραθέτει ο Θεσσαλονικιός λογοτέχνης Γιώργος Ιωάννου στα πεζογραφήματά του, και αναφέρει για την αίθουσα της Φιλοπτώχου Αδελφότητας Ανδρών Θεσσαλονίκης, όπου παρέχονταν τα συσσίτια με τα συνήθως νερόβραστα όσπρια.

επιδειξει καλή συμπεριφορά, αλλά αργότερα προέβησαν σε διάφορες αυθαιρεσίες και λεηλασίες, όπως, για παράδειγμα, στο χωριό Μανδρίνο, για τις οποίες αναγκάστηκε να λάβει μέτρα ο Γερμανός διοικητής της Κορίνθου. Δυστυχώς λόγω των ελλείψεων σε τρόφιμα αναπτύχθηκαν οι μαυραγορίτες έμποροι, οι οποίοι έκρυβαν τα τρόφιμα και τα μεταπλούσαν σε υψηλές τιμές στη λεγόμενη «μαύρη αγορά».⁴ Ιδίως το λάδι είχε γίνει πανάκριβο. Συνελήφθησαν δυο μεγάλοι λαδέμποροι που έκρυβαν το λάδι και καταδικάστηκαν σε θάνατο με απαγχονισμό. Αλλά οι έμποροι της μαύρης αγοράς ήταν πολλοί. Οι αγοραπωλησίες γίνονταν σε χρυσές λίρες, γιατί τα χαρτονομίσματα δεν είχαν καμιά αξία και οι τιμές των προϊόντων άλλαζαν από μέρα σε μέρα. Το ψωμί το έπαιρνε ο κόσμος λιγοστό με το δελτίο. Μία οκά ψωμί, που το 1941 στοίχιζε 10 δραχμές, εξαιτίας των ελλείψεων και του πληθωρισμού έφτασε τον Σεπτέμβριο του 1944 να πωλείται 153 εκατομμύρια δραχμές. Από την πείνα πολλοί κάτοικοι πόλεων κατέφευγαν σε συγγενείς τους στην επαρχία, αλλά και πολλοί άτοχοι ακινήτων αναγκάστηκαν να πωλούν την περιουσία τους που πέρασε στα χέρια των μαυραγοριτών. Οι θάνατοι από πείνα είχαν αυξηθεί σε πρωτοφανείς αριθμούς και προσέβαλαν τις κατώτερες οικονομικά τάξεις.

Στις 14.3.1942 θα υπογραφεί δανειακή συμφωνία από τους Άλτενμπουργκ και Γκίτζι η οποία ανακοινώθηκε στην Κατοχική κυβέρνηση με ρηματική διακοίνωση. Σύμφωνα με αυτήν:

- Η ελληνική κυβέρνηση υποχρεούται κατά μήνα να καταβάλλει έξοδα κατοχής 1,5 δις δρχ (άρθρο 2).
- Οι αναλήψεις από την Τράπεζα της Ελλάδος άνω του ποσού αυτού θα χρεώνονται στις κυβερνήσεις της Γερμανίας και της Ιταλίας, ως άτοκο σε δραχμές δάνειο της Ελλάδας προς αυτές (άρθρο 3).
- Η επιστροφή του δανείου θα γίνει αργότερα (άρθρο 4).
- Η συμφωνία είχε αναδρομική ισχύ από 1.1.1942 (άρθρο 5).

Το δάνειο ήταν άτοκο και σε δραχμές, αλλά αναγκαστικό και οι δανειακές αναλήψεις θα είχαν τη μορφή μηνιαίων προκαταβολών, το ύψος και η διάρκεια των οποίων δεν προσδιορίζονταν. Επίσης δεν αναφερόταν πότε θα άρχιζε η εξόφλησή του. Ας σημειωθεί ότι το δάνειο αυτό ακόμη και τώρα (2017) δεν έχει εξοφληθεί.

Προοδευτικά η οικονομική κατάσταση της χώρας χειροτέρευε. Τα

⁴ Όταν ο Γερμανός στρατηγός Ρόμελ πολεμούσε στην Αφρική, οι μαυραγορίτες φώναζαν —δυστυχώς— το σύνθημα «Βάστα Ρόμελ», γιατί όσο κρατούσε το μέτωπο τόσο αυτοί θα είχαν χρυσές δουλειές.

χαρτονομίσματα έγιναν τελείως αναξιόπιστα και κάθε λίγο έβγαιναν νέα με περισσότερα μηδενικά. Οι συναλλαγές πλέον γίνονταν είδος με είδος ή είδος με πληρωμή σε χρυσές λίρες.

Στα τέλη του 1942 ο Τσολάκογλου παραιτήθηκε και ορίστηκε πρωθυπουργός ο καθηγητής Γυναικολογίας Λογοθετόπουλος, ο οποίος ήταν μέχρι τότε αντιπρόεδρος και υπουργός.⁵ Τον Οκτώβριο του 1942 έφτασε στην Ελλάδα και ο Χέρμαν Νοϊμπάχερ, έκτακτος εντεταλμένος του Γ' Ράιχ στην Ελλάδα για τα οικονομικά και δημοσιονομικά ζητήματα.

Ο Χέρμαν Νοϊμπάχερ επιφορτίστηκε με το έργο να διευθύνει την ελληνική οικονομία. Κύριο σκοπό είχε να ελέγξει τον πληθωρισμό και να βελτιώσει τον επισιτισμό του πληθυσμού. Φρόντισε να μειώσει την εκτύπωση χαρτονομίσματος και πούλησε χρυσό (είχε κατασχεθεί από τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης) στο Ελληνικό Χρηματιστήριο Αξιών, ώστε να ενισχυθεί η δραχμή. Έτσι βελτίωσε τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων των πόλεων, ενώ καταπολέμησε την κερδοσκοπία των Ελλήνων εμπόρων και βιομηχάνων. Σε κάποιες περιπτώσεις, με αποφάσεις του Νοϊμπάχερ οι Έλληνες προστατεύθηκαν από τις αυθαιρεσίες των αρχών Κατοχής. Όμως όσο περνούσε ο καιρός η μαύρη αγορά ξαναφούντωνε, ενώ η δραχμή έχανε εντελώς την αξία της. Προς το τέλος της Κατοχής, ιδίως στην Πελοπόννησο, δεν χρησιμοποιούσαν πλέον δραχμές ως μέσο συναλλαγών και έκαναν απλά ανταλλαγή προϊόντων.

Τόσο ο Άλτενμπουργκ όσο και ο Νοϊμπάχερ προσπάθησαν με ειλικρίνεια να βοηθήσουν διοικητικά την κατεχόμενη χώρα, αλλά οι συνθήκες και η στρατιωτική κατοχή δεν αντιμετώπιζονταν εύκολα. Φυσικά πρώτα γι' αυτούς ερχόταν το συμφέρον της Γερμανίας και του στρατού της. Μετά τέσσερις μήνες στις 7 Απριλίου 1943 ο Ιωάννης Ράλλης αντικατέστησε τον Λογοθετόπουλο και έμεινε πρωθυπουργός μέχρι τις 12 Οκτωβρίου 1944. Ο Ράλλης για να δεχθεί να αναλάβει την πρωθυπουργία ζήτησε να υπάρξουν δυο προϋποθέσεις από τους Γερμανούς. Πρώτον, να μην προχωρήσουν οι Βούλγαροι προς τη Θεσσαλονίκη και δεύτερον, να ιδρυθούν τα Τάγματα Ασφαλείας στα οποία θα αναφερθούμε παρακάτω. Οι δυο αυτοί όροι έγιναν δεκτοί. Στην κυβέρνηση του Ι. Ράλλη συμμετεί-

⁵ Ο καθηγητής Λογοθετόπουλος ήταν γερμανοσπουδασμένος και είχε σύζυγο την κόρη του στρατηγού Βίλχελμ Λιστ (κατ' άλλους την ανιψιά του) ο οποίος ήταν επικεφαλής της στρατιάς που εισέβαλε στην Ελλάδα. Με πρωτοβουλία του Λογοθετόπουλου ιδρύθηκε μέσα στην Κατοχή η Ιατρική Σχολή του ΑΠΘ για να μην προλάβουν να την ιδρύσουν οι Βούλγαροι. Ο Λογοθετόπουλος ακολούθησε τους Γερμανούς κατά την αποχώρησή τους στη Γερμανία, όπου και τον συνέλαβαν οι Αμερικανοί. Το 1945 καταδικάστηκε ερήμην σε ισόβια κάθειρξη, για τη συνεργασία του με τον στρατό Κατοχής και το 1946 φυλακίστηκε. Το 1948 δημοσιεύθηκαν απομνημονεύματά του και το 1951 του δόθηκε χάρη.

χαν ακόμη και παλαιοί βενιζελικοί, όπως, για παράδειγμα, ο Αν. Ταβουλάρης που ήταν άνθρωπος του Θ. Παγκάλου.

Στις 27 Φεβρουαρίου του 1943 πέθανε έπειτα από σοβαρή ασθένεια ο ποιητής Κωστής Παλαμάς. Η κηδεία του αποτέλεσε εκδήλωση εθνικής έξαρσης, καθώς μπροστά σε έκπληκτους Γερμανούς κατακτητές χιλιάδες Αθηναίων τον συνόδευσαν στην τελευταία του κατοικία στο Α΄ νεκροταφείο Αθηνών, όπου και έψαλαν τον εθνικό ύμνο. Στην κηδεία του ο ποιητής Άγγελος Σικελιανός απήγγειλε ποίημα αντί επικηδίου με τίτλο «*Ηχήστε Σάλπιγγες*» που μεταξύ άλλων είχε τον στίχο «*σ' αυτό το φέρετρο ακουπά η Ελλάδα*» (ολόκληρο το ποίημα στο Παράρτημα). Στη διάρκεια της Κατοχής έγιναν διάφορες απεργίες, η μεγαλύτερη εκ των οποίων πραγματοποιήθηκε για να μην υλοποιηθεί η αποστολή στη Γερμανία Ελλήνων, οι οποίοι θα πολεμούσαν στο πλευρό των Γερμανών ή θα εργαζόνταν ως εργάτες.⁶

Στις αρχές του 1942 διατάχθηκε από τους Γερμανούς πολιτική επιστράτευση που είχε όμως πενιχρά αποτελέσματα. Στη διάρκεια της πρωθυπουργίας του Λογοθετόπουλου η προπαγάνδα υπέρ της μετάβασης εργατών ή και στρατιωτών Ελλήνων στη Γερμανία είχε ενταθεί, οπότε οργανώθηκαν απεργίες και διαδηλώσεις για να αντιταχθεί ο λαός στην επιστράτευση. Στις 22 Φεβρουαρίου 1943 ο στρατηγός Σπάλντελ κυκλοφόρησε διαταγή που έλεγε ότι «*όλοι οι άνδρες 16-45 ετών υποχρεούνται εφόσον οι περιστάσεις το απαιτήσουν να εκτελέσουν την εργασία την οποία ήθελον ορίσει αι γερμανικά ή ιταλικά υπηρεσία*». Μέχρι τότε μικρός αριθμός Ελλήνων εργατών εργαζόταν σε γερμανικές βιομηχανίες λόγω του λιμού που είχε ενσκήψει στην Ελλάδα. (Το 1941 δούλευαν στη Γερμανία 550 Έλληνες, 109.000 Γιουγκοσλάβοι και 14.600 Βούλγαροι.) Στις 24 Φεβρουαρίου οι διαδηλωτές έκαψαν το γραφείο του Λογοθετόπουλου. Σε μια ανάλογη διαδήλωση στις 5 Μαρτίου οι διαδηλωτές μπήκαν μέσα στο υπουργείο Εργασίας και έκαψαν φακέλους και ονομαστικές καταστάσεις. Έγιναν συγκρούσεις με караμπινιέρους με αποτέλεσμα 18 νεκρούς και 135 τραυματίες από τους διαδηλωτές. Ο αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός επισκέφθηκε τότε τον Άλτενμπουργκ και του δήλωσε την αντίθεση της Εκκλησίας στην επιστράτευση Ελλήνων για τη Γερμανία. Ο Άλτενμπουργκ καταλαβαίνοντας ότι, αν τα βάλει και με την Εκκλησία, θα έχει μεγαλύτερα προβλήματα, τελικά αποδέχθηκε τη διακοπή των

⁶ Ο Μαζάουερ γράφει ότι οι Έλληνες εργάτες στη Γερμανία αποκτούσαν σεξουαλικές σχέσεις με Γερμανίδες (προφανώς έλειπαν οι άνδρες στον πόλεμο ή πολλές γυναίκες ήταν χήρες), οπότε η γερμανική αστυνομία θεωρούσε ότι οι Έλληνες πιο πολύ προκαλούσαν προβλήματα παρά όφελος.

ενεργειών για την επιστράτευση. Έτσι στις 7 Μαρτίου δημοσιεύθηκε στις εφημερίδες ανακοίνωση του αρχιεπισκόπου που έλεγε ότι είναι ανυπόστατες οι φήμες περί επιστρατεύσεως και καλούσε το ποίμνιό του να επανέλθει στα ειρηνικά του έργα. Ο Λογοθετόπουλος επίσης για να σταματήσει η αναταραχή ανακοίνωσε ότι δεν θα γίνει επιστράτευση. Μια μάχη με τη ναζιστική Γερμανία είχε κερδηθεί.

Ωστόσο, οι παλιοί πολιτικοί όλο αυτό το διάστημα καταλάωναν τον χρόνο τους σε ακαδημαϊκές συζητήσεις για το τι θα γίνει μετά το τέλος του πολέμου και το πολιτειακό ζήτημα που δημιουργήθηκε με την εμπλοκή, ανοχή και συνέργεια του βασιλιά στη δικτατορία του Μεταξά. Σχεδόν κανείς από αυτούς δεν ασχολήθηκε με αντίσταση.

Η βουλγαρική Κατοχή στη Μακεδονία και στη Θράκη

Οι Βούλγαροι, χωρίς να πολεμήσουν καθόλου, όπως ήδη αναφέρθηκε, βρέθηκαν να διαφεντεύουν την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, πλην μιας λωρίδας του νομού Έβρου, την οποία κράτησαν οι Γερμανοί για να ελέγχουν τα σύνορα με την Τουρκία. Πριν από όλα φρόντισαν να μεταφέρουν στη Βουλγαρία ολόκληρα εργοστάσια, μηχανήματα και τρόφιμα που βρήκαν σε αυτές τις περιοχές. Απαγόρευσαν στους αγρότες να αποθηκεύουν σιτάρι, καλαμπόκι, λάδι και γενικώς τρόφιμα, ενώ έπρεπε την παραγωγή τους να την παραδίδουν στη βουλγαρική διοίκηση. Οι χωρικοί θα έπαιρναν ψωμί από κρατικούς φούρνους με δελτίο.⁷ Στα καταστήματα τροφίμων, κρεοπωλεία, ιχθυοπωλεία κ.ά. ανάρτησαν πινακίδες που έγραφαν «Μόνον για τους Βουλγάρους». Τα δελτία τροφίμων ήταν δύο χρωμάτων και δυνατοτήτων, ανάλογα αν ήταν για Έλληνες ή Βουλγάρους. Τρόφιμα, ιδίως κρέας, έπαιρναν μόνον όσοι είχαν βουλγαρικά ονόματα. Οι φόροι ήταν αυξημένοι στο διπλάσιο για τους Έλληνες και αν υπήρχε αδυναμία πληρωμής τους γινόταν κατάσχεση επίπλων τους. Οι Έλληνες θα πλήρωναν λιγότερους φόρους μόνο αν αποκτούσαν Βούλγαρο συνétaιρο!

Οι Βούλγαροι επιδόθηκαν με ζήλο στην προσπάθεια εκβουλγαρισμού του πληθυσμού και απαγόρευσαν τις ελληνικές εφημερίδες και περιοδικά. Όλες οι ελληνικές επιγραφές, κρατικές και ιδιωτικές, έπρεπε να γίνουν βουλγαρικές. Για να μετακινηθεί ένα άτομο από το χωριό του έπρεπε να

⁷ Οι καλλιεργητές γέμιζαν τα μακρά εσώρουκά τους με σιτάρι ή καλαμπόκι, το μετέφεραν έτσι κρυφά και το αποθήκευαν σε κρυψώνες για να μην πεθάνουν από την πείνα.